

NADARENOST I PRINCIP NEODREĐENOSTI

Rezime: Nadarenost je samo potencijal koji se može razviti, potisnuti ili, čak, poništiti, ovisno o utjecajima okoline na nadareno dijete. Hoće li se taj potencijal otkriti, ovisi o različitim vanjskim i unutarnjim čimbenicima. Označavanje je obično propratna posljedica identifikacije darovitih, jer identifikacijom utvrđena karakteristika svrstava pojedinca u jednu kategoriju stereotipnih obilježja. Opći stereotip kategorije postaje osnova za stav okoline prema pojedincu, što ima posljedice po njegov razvoj. Zbog toga se može dogoditi da etiketa «darovit» može utjecati na promjenu stava darovitog prema okolini i prema sebi. Tu se javlja, dakle, svojevrsni princip neodređenosti. Ako za cjelinu darovitih može vrijediti determinizam koji omogućuje predviđanje, to ne znači da u situaciji determiniranog kaosa on vrijedi na istoj razini i za dijelove cjeline.

Ključne riječi: nadarenost, utjecaj, determinizam, neodređenost.

Uvod

Nadarenost je samo potencijal koji se može razviti, potisnuti ili, čak, poništiti, ovisno o utjecajima okoline na nadareno dijete. Hoće li se taj potencijal razviti, ovisi o različitim vanjskim i unutarnjim čimbenicima. Deterministički gledano, potencijal bi se trebao razviti. Međutim, teorija kaosa pokazuje da su moguća velika odstupanja u odnosu na tu pretpostavku. Naime, označavanje je obično propratna posljedica identifikacije darovitih, jer determinističkom identifikacijom utvrđena karakteristika svrstava pojedinca u jednu kategoriju stereotipnih obilježja. Opći stereotip kategorije postaje osnova za stav okoline prema pojedincu, što ima posljedice po njegov razvoj. I samo označavanje određenog objekta, u našem slučaju nadarenog djeteta, predstavlja određeni utjecaj nad tim objektom, odnosno djetetom, i može pridonositi promjeni njegovog ponašanja i stvoriti neodređenu situaciju. Nadarena djeca nesumnjivo posjeduju potencijal za uspjeh u različitim aktivnostima. Hoće li se, međutim, taj potencijal zaista otkriti i hoće li dijete zaista postizati iznadprosječan uspjeh u određenim područjima, upitno je i zavisi od mnogih faktora.

Princip neodređenosti

U kontekstu determiniranog kaosa potrebno je spomenuti "Heisenbergov princip neodređenosti" (1927) (prema teoriji njemačkog fizičara Wernera Heisenberga (1901-1976): ne možemo očekivati da ćemo ikada imati potpuno znanje o nekoj situaciji, odnosno koliko god naše znanje bilo opsežno, mi ne

---

¹ dario.saftich@ri.htnet.hr

možemo apsolutno deterministički predvidjeti budućnost). Princip vrijedi i za psihologiju, a može se formulirati na sljedeći način: ako za cjelinu važi determinizam koji omogućuje predviđanje, to ne znači da on vrijedi u istom stupnju i za dijelove cjeline. Navedeno potvrđuje i manja određenost kliničke predikcije dijela cjeline (pojedinaca, koji je "svijet za sebe") u odnosu na statističku predikciju cjeline (populacije pojedinaca, kao dio društva ili kao ljudska vrsta). Osim toga, samo označavanje određenog objekta, u našem slučaju nadarenog djeteta, predstavlja određeni utjecaj nad tim objektom, odnosno djetetom, i može pridonositi promjeni njegovog ponašanja i tako stvoriti neodređenu situaciju.

Ipak nadarenost je samo potencijal koji se može razviti, potisnuti ili, čak, poništiti, ovisno o utjecajima okoline na nadareno dijete. Obično se smatra da su zbog svojih osobina nadarena djeca predodređena na visoku uspješnost u školi i izvan nje. Međutim, istraživanja iz psihologije motivacije govore drukčije (Čudina - Obradović, 1991). Često spomenuta osobina socioemocionalnog razvoja nadarenih je i tzv. multipotencijalnost (Silverman, 1993, prema istraživanju Kurta A. Hellera i suradnika, 2000), pod kojom se podrazumijeva uspješnost u nizu različitih područja. Biti uspješan u različitim sferama vrlo je teško i zahtijeva jako puno vremena i posvećenosti svakom od tih područja. Zbog ove karakteristike djeca koja su označena kao nadarena mogu imati problema. Daljnja opasnost je perfekcionizam usmjeren prema sebi, koji se odnosi na postavljanje nerealističkih ciljeva, sumnju u vlastite postupke i usmjerenost na vlastite pogreške i prošle neuspjehe. Društveno uvjetovan perfekcionizam posljedica je straha od neuspjeha koji je povezan s negativnom procjenom i socijalnom anksioznošću. Uključuje vjerovanja da drugi imaju nerealna očekivanja od nas, strah od negativne socijalne procjene i snažnu potrebu za odobravanjem od drugih (prema teoriji Anite Lauri Korajlija, 2005).

Opasnosti od identifikacije

Označavanje ili etiketiranje obično je popratna posljedica identifikacije, jer poistovjećivanjem utvrđena karakteristika ("darovit" ili "nedarovit") svrstava pojedinca u jednu kategoriju stereotipnih karakteristika. Opći stereotip kategorije postaje osnova za stav okoline prema pojedincu, što ima posljedice po njegov razvoj, a i za razvoj onih koji su tim stereotipom također dotaknuti (roditelji, braća). Zbog toga može se dogoditi da etiketa "darovit", umjesto da stvara osnovu za daljnji razvoj, utječe na promjenu stava darovitog prema okolini i prema sebi. Za roditelje identifikacija znači poruku da imaju odgovornost maksimalno razviti dječji talent, a tu postoje mnogostruke mogućnosti neuspjeha. Roditelji darovite djece imaju visoka očekivanja od škole. Tu možemo spomenuti i drugu negativnu posljedicu identifikacije, a to je forsiranje. Time se u determinističkom viđenju darovitosti uvodi element kaosa, koji može voditi u sasvim suprotnom pravcu u odnosu na samu darovitost. Roditelji rade pritisak na dijete, zabranjuju mu igru, uključuju ga u raznorazne aktivnosti, postavljaju svoje kriterije za uspjeh, kroz dijete pokušavaju ispuniti svoje želje za koje nisu imali mogućnosti kad su oni bili djeca. Sve to rezultira time da su djeca u početku poslušna, ali nakon nekog vremena počnu pružati otpor i ne žele više ništa raditi.

Očekivanja okoline

Istraživanje koje su proveli Kelly i Colangelo (1984; prema Čudina - Obradović, 1991) pokazalo je veliku važnost slike o sebi, samopercepcije, u funkcioniranju svakog, a posebno darovitog djeteta. Najviše rezultata ukazuje na to da daroviti imaju pozitivniju sliku o sebi u odnosu na "nedarovite", i to o svojim intelektualnim sposobnostima i o socijalnoj poželjnosti. Kako je "potraga" darovitih za pozitivnom slikom o sebi često dugotrajna i bolna, nerijetko se događa da darovito dijete samo sebe omalovažava te je njegov razvoj otežan zbog tih niskih samoprocjena. Darovita djeca sklona su introspekciji i njihova slika o sebi vrlo je osjetljiva, a jedan od faktora koji je može poremetiti upravo je etiketiranje. Samo etiketiranje darovitog može rezultirati u padu pozitivnosti slike o sebi, u gubitku samopouzdanja i sigurnosti. Do toga dolazi zbog povećanih očekivanja okoline i samog djeteta da u svemu bude najbolje, da nikad ne pogriješi i slično. Nemogućnost da se ostvare takva nerealna očekivanja rezultira djetetovim osjećajem neuspjeha i gubitkom samopovjerenja (Coleman i Fults, 1980; prema Čudina - Obradović, 1991).

Veoma često su roditelji, učitelji i vršnjaci darovite djece vrlo zahtjevni te očekuju akademsko savršenstvo kao preduvjet za prihvaćanje (Leroux, 1989). Kao rezultat, daroviti svoje ciljeve ne doživljavaju u terminima želja koje mogu, ali i ne moraju biti ostvarene, nego formuliraju tzv. iracionalna vjerovanja odnosno postavljaju si uvjete da se rezultat "mora" ili "treba" postići. Međutim, školski uspjeh, osim o inteligenciji i samopoimanju, ovisi i o drugim karakteristikama učenika. Istraživanje Browna i suradnika (1999) pokazalo je da su osobni standardi, kao pozitivan aspekt perfekcionizma, u pozitivnoj korelaciji s prosječnim školskim ocjenama. Učenici koji vjeruju da im je nametnuti pritisak prevelik te da ne mogu ostvariti očekivanja i postići zamišljene akademske ciljeve, odnosno učenici koji iskazuju visoku razinu perfekcionizma, doživljavaju viši stupanj depresije i anksioznosti te na kraju postižu niže rezultate (Arthur i Hayward, 1997). Izgleda da percipirana neučinkovitost dovodi do neravnoteže između procijenjenih zahtjeva zadatka i procijenjenih subjektivnih kapaciteta za rješavanje problema što rezultira ispitnom anksioznošću (Kolić - Vehovec, 2003, Arthur i Hayward, 1997; Hayward i Arthur, 1998).

Važnost emocionalnih osobina

Posebnu pažnju, dakle, treba obratiti na one učenike koji su nadareni ali ne postižu uspjehe. Važne su emocionalne osobine djeteta. Za kvalitetu emocionalnog funkcioniranja presudni su odgoj i utjecaji okoline. Kvocijent inteligencije nije jedina garancija uspješnosti djeteta i djeca s kvalitetnijim sklopom emocionalnih osobina, tzv. emocionalno inteligentna djeca često se bolje snađu od onih visoko inteligentnih. Preveliki pritisak, prevelika očekivanja okoline, ali i njih samih na kraju krajeva kad shvate da su "nadareni" može ih psihički "slomiti". Treba dopustiti toj djeci da se osjećaju "normalnima" i čak da fingiraju da je njihova nadarenost izmišljena. Time će lakše pobijediti anksioznost.

Zaključak

Etiketa "darovit" može utjecati na promjenu stava darovitog prema okolini i prema sebi. Tu se javlja svojevrsni princip neodređenosti. Ako za cjelinu darovitih može vrijediti determinizam koji omogućuje predviđanje, to ne znači da u situaciji determiniranog kaosa on vrijedi na istoj razini i za dijelove cjeline. Drugim riječima treba paziti da identifikacija darovitih ne utječe previše na njih. Samo darovitost oslobođena prevelikog pritiska može postati prednost, a ne teret s kojim se često teško nositi.

Literatura:

- Arthur, N., Hayward, L. (1997), *The relationships between perfectionism, standards for academic achievement, and emotional distress in postsecondary students*. Journal of College Student Development, 38 (6)
- Brown, E. J., Heimberg, R. G., Frost, R. O., Makris, G. S., Juster, H. R., Leung, A. W. (1999), *Relationship of perfectionism to affect, expectations, attributions and performance in the classroom*. Journal of Social and Clinical Psychology, 18 (1)
- Čudina - Obradović, M. (1991), *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Školska knjiga, Zagreb
- Heller, K. A., Monks, F. J., Sternberg, R. J., Subotnik, R. F. (2000), *International handbook of giftedness and talent*; second edition. Oxford: Elsevier Science Ltd.
- Lauri Korajlija, A. (2005), *Povezanost perfekcionizma i atribucijskog stila s depresivnošću i anksioznošću*. Magistarski rad, FF, Zagreb
- Leroux, J. (1989), *Counselling the gifted learner: A school perspective*, Canadian Journal of Education, 14.
- Hayward, L., Arthur, N. (1998), *Perfectionism and post-secondary students*, Canadian Journal of Counseling, 32 (3)
- Kolić - Vehovec, S. (2003), *Perfekcionizam, ispitna anksioznost i akademsko samopojmanje darovitih gimnazijalaca*. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja (12)

GIFTEDNESS AND PRINCIPLE OF IRRESOLUTENESS

Giftedness is simply potential which can be nurtured, suppressed or even eliminated, all depending on the environment's influence on the giftedness child in question. Whether that potential will indeed be identified depends on various external and internal factors. Labelling usually occurs as a consequence of the talented individuals' identification, as identification of certain determined characteristics places the individual into a category marked by stereotypical traits. The general stereotype tied to the category becomes a basis upon which the community's attitude towards the individual is founded, an occurrence that affects his development. As such, being labelled "gifted" may alter the individual's perception of his environment, as well as of himself. Thus, a certain principle of irresoluteness occurs. If the determinism that enables prediction applies to the integrity of those gifted, that doesn't imply that it applies in the same extent to parts of that integral whole in a situation of determined chaos.

Keywords: giftedness, influence, determinism, irresoluteness.